

A dorogiak a setít színt szerették. A dorogi kisbundák bürinek a festisinél a második festiskor nem tesszünk csak félannyi festiket a gubicslébe. Akkor barnább lesz a büre. A bösörményiek az élénkebb sárga színt szeretik, azokéba több festiket teszünk. A bundát is sárgabundának hívják. Mikor már jök, az összeszét átdörzsölöm kézközt. Az összesnek a kisimitása után habkúvel kidörzsölöm mindegyiket, hogy bársnyos, bolyhos legyik.

Festíshe legjobb a pállasztott bür. Azt a hosszú csávázás meghizlalja és a festik hamar fogja."

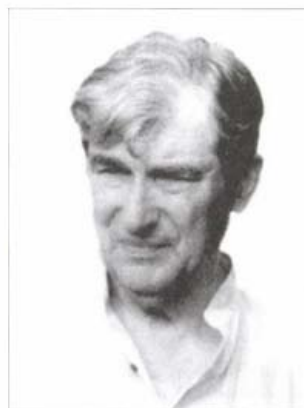
Ezzel a bőr kidolgozása teljes. Lehet akár már szabni is. Régen az asszonybundához a bőrökön kívül irha is kellett. Régen, a Dorogon használt *szironyos* (irhás) bundákhoz a zöld szirnyot maga a szücs el tudta készíteni. A fiatal szücsök nem ismerik a szirony készítését. A szironyos bunda eltűnte óta nem is készítik azok sem, akik tudják, mert nem szükséges.

Dobó Imre még tudja a készítését, ő maga még csinált szironyos bundát. „A sziront magam is ki tudtam készíteni. A dögbürt, meg a nagyon pállottat csináltuk meg szironnak, másra nem lehetett őket alkalmazni. A többi bürrel együtt, ezeket is be kellett áztatni. Reggel kiszedtük őket, kihúsoltuk. Azután meszes, hamus vízbe tettem. Ótolt meszet kevertem hamuval és kis dézsába összekevertem. Beletettem a bürt, legtöbbször 2-3-ot, mer annyi elég vót egy évre is a meszes vízbe. A víz ippen felírta a büröket. Ott ázott a bür 2-4 napig. A dézsát a színbe teszem, lefettem deszkával, mer a kuttyák elhurcolták vóna a bürt belőle. 2-4 nap múlva megníztem, hogy levette-e mán a szört a büről. A máljánál níztem meg. Ha ment, jó vót, ki lehetett szedni. Tiszta vízbe kiöblítettem a büröket hatcor egymás után a méstül, meg a hamutul. A kaszaszéken a késsel a szört lehúztam rúluk. Könnyen lement, csak egyik ódalra húztam a bürt szép lassan, hogy a bürt meg ne sértse. Mikor levettem a szört, lehúsoltam. Akkor kifeszítettem a szíronfeszítő rámára. Olyan alakú volt, mint a bür, a fejinél keskeny, a faránál széles. Először a ráma szilit körülraktam tengeriszemekkel, 50-60-at is raktam rá. Rátettem a rámára a bürt. A bür puha vizes vót. Ahun tengeriszem vót alatta, a bürt megcsiptem, hogy a tengeriszemre ráugrott a bür. Alól egy spárgát ráhúrkoltam, oszt a spárgát a ráma szilibe vert szegre kötöttem. Az összes tengeriszemet így odakötöttem a spárgával a ráma szilihez, a bür kifeszült. Az az ódala vót felfelé, amékrül a szört lekaszáltam. Szalmiáksó darabbal a bürt lekentem a nyakánál kezdve sorba a faráig, hogy mindenütt írje. Rézporral leszórtam az egészet. 2-3 napig állt úgy a bür a színbe, hűvös helyen. Akkor megkapartuk rajta egy kis helyen a port, hogy befogta-i mán a bürt. Ha jó vót, lekapartam rúla a port és a tengeriszemek mellett belül körülvágtam. Szép zöd vót a színe, a hátujja nem annyira. Napon nem szabad vót tartani, mer a kivette vóna a színt. Felhasgattam két újjnyi széles darabokra az egészet, hosszába. Azután meg tovább, olyan szélesre, mint amilyen a szironyozáshoz kellett. Egy-két milliméterre. Előbb a vígít behasgattam ollóval anny helyen, mint ahány szálat akartam belőle. Azután a szabókéssel hasítottam. Az asztalba vót egy kis vágás, abba tettük a sziront, rá a kést. A bal kés felé eső első behasításba igazítottam a kést, jobb kézzel fogva, bal kézzel meg azt a kis szálat felrántottam. Eccerre az égisz kikészített szíront felhasgattam, eggyel átkötöttem az egészet, felakasztottam a gerendára egy szegre. Ha kellett, levettem, vettem belőle, a többit meg visszaakasztottam."

Gömöri vallomás¹

Az élet kivételesen jó volt hozzám: a nehézségek, küzdelmek, megpróbáltatások ellenében, az élet legkülönbözőbb területein eseményekben, eredményekben gazdag életpályámon növekvő rangot és sikereket, sok jó barátot, kedves rokont, szép családot adott.

Gömörrel való kapcsolatom a keretet jelentette, életutamhoz a harmóniát. Hogy önmagamot idézzem: Gömör az a legkisebb, számomra osztatlan földrajzi egység, amelyen keresztül én mind hazámhoz, mind a világhoz kapcsolodom. Itt születtem, és feltehetően az avar honfoglalásig visszamenőleg legtöbb őszám is. Más tájhoz, későbbi lakóhelyeimhez való kapcsolatom nem halványította el,

¹ Horpácsi Sándornak, az Északmagyarország napilap újságírójának kérésére 1983-ban szülőföldjéről írt, de meg nem jelenített lírai vallomás közlésével köszöntjük Gömör kiváló kutatóját, dr. Czenhe Zoltánt 80. születésnapja alkalmából. (A Szerk.)

nem zavarta öröklött vagy belém itatott, lehatárolt gömőri világot. Egy teljes történelmi folyamat minden szálával, nagy és kis eseményeivel és röghöz kötöttségével vagyok gömőri.

Olyan családban, környezetben nőttem fel, ahol Gömörből mindenfelől és mindenféle emberek megfordultak. Mire felserdültem, véremben volt, hogy Gömörben mi szép, mi nem; mi ismert és mi homályos; mi a valóság és mi a legenda; mi és ki a tiszteletre méltó, avagy megszólt; mi húzódik meg a nevek mögött: a jelenben és a közel- vagy régmúltba visszamenőleg is. „Köszönj mindenkinek, akit csak ismersz, de azt tudnod kell, hogy kinek milyen mélyen hajts hozzá fejet”, ez volt az egyik legfontosabb intelem, amit apámtól kaptam. Gyerekkoromtól kezdve mindent a maga helyére tudtam tenni Gömörben: éreztem Gömört.

A nagyság nem összemérhető az ügyességgel, az erő az okossággal, a nagy ősök a neves mesterral, a gazdagság az emberséggel, de mindennek külön-külön és összességükben van valami közös mértékké váló súlya, és ha valaki beleszületett ezek gömőri érzékelésébe, akkor ott mindent meg tud érteni, mindent bele tud tenni annak a gömőri széfnek megfelelő rekeszébe, amelynek eligazító kódrendszere évszázadokon át alakult – vagy dermedt – teljessé. Én ebbe a teljes rendszerbe próbáltam mélyen betekinteni.

Ha valamiről nagyon sokat tudunk, és állandó a kapcsolatunk vele, akkor az egy határon túl már nemcsak érdekes, majd érdekel, hanem lassan azonosulunk vele, részünké és szenvedélyünké válik. Én így vagyok Gömörrel.

Megpróbáltam mindent megismerni a tájból, történetéből, rég- és közelmúltjából, hogy az egész még egyszer – valószínűleg utoljára – egy élő egységként bennem testet öltson. Ezután már csak helytörténeti, néprajzi kategóriákban fog tovább élni. Mert amidőn Gömör Gömör volt, lassan a múlté. Szétesett a történelmi keret; megváltozik a táj, folyómedrek helyeződnek át, megközelíthetetlen mészkömeredélyekre kényelmes utat törnek, települések mennek tönkre, és karakterükből kivetkőzve uniformizálódnak; kis és nagy családok az új olvasztóba sodródva veszítik el megkülönböztető jegyeiket; a mesebeli házikók hímporukat veszítik, a temetők nemes anyagú és rejtelmes üzenetű fejfáit hitvány „mű” kő váltja fel; az abrosz nem hímzett, hanem nyomtatott és praktikus, könnyen mosható, a fálvédő többé nem úgynevezett „naiv giccs”, hanem „hatóságilag zsűrített”; az emberek arca barázdákkal nem tagolt, de sima és könnyen összetéveszthető; az élet nem emberien küzdelmes, hanem globális nagy erőknél kiszolgáltatott. Míndezeke azonban a régi kód már nem érvényes.

De én megköszönöm Gömörnek, amiért tudatta velem:

– hogy a történelem hajnalán itt is népek tűntek fel és tűntek el, de létükről leletek sokasága, ősi eredetű földrajzi nevek, a kis etnikumok megmagyarázhatatlan azonosságai és különbözőségei máig is árulkodnak, tehát létük nem volt jel nélküli;

– hogy Rakottyás tőszomszédságában volt egy nevében ma is élő *Centeháza* falu, a *Cente-rét*, a *Cente-erdő* és a *Cente-hegy* az *Óvár-pallag*gal mint helynevek tanúsítják, hogy családunk hajdan nem volt „kutyaütő”;

– hogy ezeréves történelmünkben a sors viszonylag kegyes volt megyénkhez, a régi családok zömét a közelmúltig folyamatosan helyben megtartotta, így a Vály-völgyben napjainkig találkozhatunk ezeréves, patinás családok mai képviselőivel, és hogy ismerem és ősi rokonaimnak vallhatom azoknak a vályiaknak az egyszerű de büszke leszármazottait, akiknek elődjektől IV. Béla király a muhi csatában tanúsított önfeláldozó bátorságukért a *Magnus* (Nagy) melléknévvel tüntette ki, vagy a Forgonokat, akik a Nápoly melletti Forgon-vár ostrománál, illetve a Bodonokat, akik Bodon-vár (Vidin) ostrománál mutatott bátorságukért kapták Nagy Lajos királyunktól a számomra ma is megbecsülést parancsoló nevet;

– hogy Mátyás királyunk hajdan minket is megtisztelt látogatásával, és a regényes múltú Sajógömörön lévő kapás szobra ma is mementó: „Magyar, te is hajlamos vagy megfélemlkezni azokról, akik náladnál lejjebb vannak”;

– hogy a sajógömőri kapás-szoborral szemben, a régi temetőben valahol ott porladnak Czinka Panna csontjai, vele együtt Amati-hegedűje, és az öreg matrikula még őrzi a dátumot: földbe tétetett anno...;

– hogy miként is tért be a sajógömőri csárdába az eperjesi költőversenyéről hazatérőben Petőfi meg Tompa, az a Tompa, akiről még ma is mint saját szent költőjükről beszélnek legendákat a hagyományokra oly büszke rimaszombatiak, bejeiek, kelemérierk és hanvaiak;

– hogy még élő öregeknek mit meséltek a gömőri 48-asok;

– hogy mit mesélt Korokvai Laci bácsi Przemyslről, Blechner Ernő Doberdőről, Gyúrke Andor Otrantóról és apám Gorlicéről;

– hogy miként „áldoztak” még a közelmúltban is Nemesradnóton ősi nemzeti szokásaiknak a büszke és tehetséges Póság, akik a legszeretettebb költőt, Pósa Lajost adták a magyar kultúra gazdagítására;

– hogyan éltek a maguk magyar operett-világát a vendéglátásukról híres szuha-völgyi hétszilvafás kismesek, akik a Petőfi által is megénekelte 48-as Lenkey János huszártábornok és Bartók Béla elődei vallják magukénak, számos derék embert adva az elmúlt évszázadokban a magyar értelmiségi középosztálynak;

– hogy hallgathattam a minden iziglen zsellér származású agg Barta András bácsit mesélni, miként vette birtokba a család becsülettel és emberfeletti szorgalommal és tette rövid életű tündérkertté jogos, ezeréves örökségét, az eredőrengtetőtől karéjozott kis tanyát, hogy ugyanezt a „szocializmus” aztán letarolja. Ebben az itt maradt utolsó édenkertben családommal három felejthetetlen nyarat tölthettem;

– hogy megtapasztalhattam: Gömörben régen jobban megértették a nemzetiségek egymást, mint ma; és karakterükkel, valamint az ehhez tapadó hagyományos foglalkozási kultúrájukkal egy munkamegosztáson alapuló egymásrautaltság békéjével néztek a következő, békétlenebb idők elé;

– hogy gazdag órákon át lebbenthetünk fátylat a régi udvarházak belső életéről a borzovai Kis Farkas Károlyval, a keleméri Veres Andrással meg a gortvakisfaludi Trenka bácsival, akik velük született intelligenciájukkal az őket megbecsülők iránti kutyahűségük mellett is megtartott önrzetükkel az emberi értéknek általam igen tisztelt magaslataira emelkedtek;

– hogy csendes órákban hallhattam a tornaljai Baglyos-hegy lankájáról az ablakunkig leszaladó zeneszóját a messze földön híres trombitás csordásnak, Puskás Bélának;

– hogy szeretettel gyönyörködhettem az ezer éve földjét gondozó és őrző magyar szelíd szemű, de edzett arcélű, húsba öntött szimbólum-szobrában: Deme Feri bácsiban;

– hogy meghányhadtam-vethettem a gondokat olyan múltunkat a jövőnkért féltőkkel, mint a Tornallyayak, a nagy Hanva nemzetségből származó Soldos Béla, a krasznahorka-betleri Andrassy Géza gróf, a Tornaljához kötődő Hámos Ottó, a tornaljai Iván László, a gömörorszölösi É. Kovács László, a tornaljai-rimaszombati Veres János, a balogi-tornaljai Zsámbok Tamás; a nagy hanvai pap Szakall János, vagy a szuha-völgyi nagy narrátor, Kemény Lajos bácsi;

– hogy kifaggathattam Magyar nénit az első paraszt-proletár pártsejtek hajdani titkos összejöveteleiről, akik a petróleumlámpa kis fényénél nagy dolgokra készültek, hogy aztán még nagyobbakat család-janak;

– hogy betekintheztem sasfészkekbe, ahol – vallom – igenis voltak magasröptű sasok, még ha tőlünk azt várták is el, hogy csak szárnyaszegett fakókat, netán keselyűket emlegessünk;

– hogy meggyőződhettem: Lorántffy Zsuzsanna és Teleki Blanka, vagy Tompáné Soldos Emilia nyomán a közelmúltban is voltak emelkedett gondolkodású, tettekben is tiszteletreméltó utód-nagy-asszonyok, akiket Gömör magáénak vallhat;

– hogy sok példa szolgált arra, hogy a parasztemberekben is éppúgy voltak nemes érzések, mint a nemesezben a fordítottja;

– hogy engem ott mindenki befogadott, én ott mindenhol otthon vagyok;

– hogy gyerekként nem szabott nekem határt a rét és nyaranta a Sajó visszavárt;

– hogy kora gyermekkoromban állított elem példaképeket az élet,

– és hogy gyermekeimnek a kicsin belül még egy kisebb hazát is tudok saját örökségül hagyni, amit

– ha benzingőzzel is – de egy nap alatt átölelhetünk: Gömörországot.

(Az Úr 1983. évében)

Dr. Czenthe Zoltán

